

батьки, родичі, близькі (соціальна підсистема найближчого оточення), підсистема реабілітаційного менеджменту (управлінська підсистема), інформаційно-наукова підсистема, нормативно-правова підсистема, фінансово-економічна підсистема, підсистема керування зовнішніми зв'язками (PR-менеджмент, маркетингова підсистема), середовищна підсистема (фізичні та соціальні середовищні умови реабілітації).

Розглянувши структуру та основні функціональні властивості реабілітаційної системи, ми доводимо, що освітні засади, закономірності та принципи у тій чи іншій формі проявляються у всіх наведених елементах. Крім того, освітні принципи є базовими у розвитку інтегральних якостей реабілітаційної системи. Ці та інші аргументи дають нам підстави для визначення педагогічних (андрагогічних) підходів як системоутворювальних чинників у побудові комплексних соціально-реабілітаційних процесів та у створенні реабілітології як теорії комплексної соціальної реабілітації осіб з обмеженнями життєдіяльності, а також її складової – реабілітаційної системології.

У той же час, побудова та розвиток системи комплексної соціальної реабілітації на основі освітнього підходу значно підвищить її ефективність та призведе до переходу останньої на якісно вищий рівень як інструмента реалізації державної соціальної політики щодо осіб з інвалідністю.

Шевченко О. Т., Встрів І. Г.

ІСТОРИОГРАФІЧНИЙ АНАЛІЗ ВІЙСЬКОВИХ КОНТАКТІВ ЧЕРВОНОЇ АРМІЇ ТА РЕЙХСВЕРУ В 1922 – 1933 РР.

Відновлення державної незалежності України сприяло реорганізації зраднізованої Європі шляхом створення життєздатних національних держав, а також завдяки традиціям співробітництва, які були закладені ще у 20-ті роки ХХ ст. Україна може налагоджувати співпрацю на терені Європи. Причому з урахуванням історичних традицій, сучасної політичної й економічної ситуації на європейському континенті одним із найбільш надійних партнерів України може стати Німеччина, співробітництво із якою набуває дедалі більше реальних і видимих контурів. Це відповідає вимогам забезпечення стабільності потреб структурної перебудови економіки як основи зовнішньої політики, шляху до загальноєвропейської інтеграції. Окрім того, вивчення досліджуваної теми дозволить на наш погляд, глибше зрозуміти історію взаємовідносин між СРСР та Німеччиною, відшукаати в ній приклади розв'язання багатьох складних питань, які неминуче виникатимуть у процесі налагодження двосторонніх ділових контактів на сучасному етапі.

Друга світова війна і причини її виникнення вже більше шестидесяти років залишаються в центрі уваги вітчизняної й зарубіжної історіографії.

Процес дослідження теми мав періоди пасивний й активний. Періоди активності, як правило, співпадали з відкритими можливостями доступу до архівних матеріалів, мемуарів та іншого роду джерел, що створювали для дослідників сприятливі умови для поглиблення дослідження. Не малу роль у цьому процесі відігравали зміни політичної ситуації у світі, наприклад, загострення й припинення "холодної війни".

Незважаючи на актуальність проблеми, у вітчизняній історіографії вона майже не досліджувалася, хоча певна історіографічна тенденція в її осмисленні існує. Питання військово-технічного співробітництва Червоної армії рейхсверу почали вивчати на теренах Радянського Союзу тільки наприкінці 80-х рр. XX ст., але здебільшого у контексті загального вивчення історії взаємовідносин СРСР і Німеччини в після рапальський період. Якщо говорити про розробку цієї теми в зарубіжній історіографії, то, при усій різниці поглядів істориків різних шкіл і напрямлень, у цілому вони підходили до розгляду питання об'єктивно, хоча окремі праці і страждають однобічністю, тенденційністю аналізу й оцінок.

Умовно можна виділити три етапи становлення й розвитку радянської та вітчизняної історіографії з теми.

На першому її етапі, який охоплює період 1940 – 1950-х рр., радянські історики висвітлюють питання головним чином крізь призму економічних і дипломатичних відносин між СРСР і Німеччиною. Однак, слід зазначити, що в роботах істориків цього періоду, історія Веймарської республіки розглядається виключно з класових позицій, марксистсько-ленінської ідеології. Внаслідок цього, їх роботи позначені заідеологізованістю та однобокністю у викладенні матеріалу. Це робилося в основному в гонитві за "аргументами". Для того, щоб виправдати комуністичну ідеологію, перекручувалися історичні факти. Ті, у кого недостатньо доказів, просто повторюють прописні істини сталінської пропаганди 20 – 50-х рр., враховуючи, те, що у той час кількість використовуваних документальних матеріалів з історії рапальської політики була вкрай обмежена через недоступність багатьох архівних матеріалів. Розробка проблеми базувалася в основному на мемуарній літературі безпосередніх учасників подій, періодичних виданнях та зарубіжних публікаціях. Серед істориків, які першими почали висвітлювати історію Веймарської республіки були І.Кобляков[1], О.Єрусалімський[2], В.Кульбакін[3], М.Орлова[4]. Автори наполегливо вводять читачів і дослідників у вир сталінської концепції односторонньої провини країн Антанти у тому політичному і економічному стані, в якому опинилися Німеччина й Радянська Росія (а разом з нею й Україна), уперто пропонуючи стандартні формули які говорять про користь політичного, фінансово-економічного і торгового співробітництва між СРСР й Німеччиною, його неминучість і наступні переваги для СРСР.

Початок другого етапу вивчення теми (що тривав продовж 60 - першої половини 80-х рр.) припадає на період розвінчання культу Сталіна, лібералі-

зації суспільно-політичного життя країни. Початок “хрущовської відлиги” призвів до нового сплеску масової зацікавленості до проблеми передвоєнних міжнародних відносин. Поглиблення інтересу також було пов’язане з наближенням ювілейної дати тридцятиріччя від початку Другої світової війни. Публікуються деякі раніше невідомі документи, які торкалися Рапальського, Московського й Берлінського договорів, їх впливу на розвиток політичних й економічних стосунків між СРСР та Веймарською Німеччиною[5]. Це значно розширило можливості дослідження проблеми, особливо питання зовнішньополітичних факторів, що обумовили розвиток радянсько-німецького військового співробітництва. Плідною, зокрема, виявилася науково-практична сесія, присвячена 40-річчю Рапальської угоди, котра відбулася у 1963 році в Москві[6]. На сесії були розглянуті документи, захоплені в Німеччині під час війни. Але ідейною основою залишалось сталінське трактування подій, яке зводилося до однозначної схеми – розділ світу на три табори. В одному з них перебувала Німеччина зі своїми союзниками - фашистською Італією і мілітаристською Японією та їхніми, зокрема, сателітами, в іншому – група імперіалістичних держав – Англія, Франція і США (при цьому різкість їх характеристик залежала від світової кон’юнктури). Обом таборам протистояв Радянський Союз.

Праці, які вийшли впродовж другого етапу, не втратили фактологічної цінності й дотепер, але чільне місце в них відводилося лише політичному, економічному і виробничо-технічному співробітництву. Усі вони були поставлені тоталітарною системою перед необхідністю виконувати ідеологічне замовлення абсолютизації класового підходу, який беззастережно розповсюджувався і на сферу міжнародних відносин, являючи собою стрижень політики мирного співіснування держав із різним соціальним ладом.

Третій етап у дослідженні теми розпочинається із середини 80-х рр. і триває до наших днів.

Саме із середини 80-х рр. почали пробиватися перші паростки альтернативних оцінок історичних фактів, давно вже відомих спеціалістам. Була здійснена спроба зламати постулати й схеми періоду сталінізму, поставити під сумнів методологічно встановлені факти з історії радянсько-німецьких відносин у міжвоєнні роки, внаслідок чого змогли більш рельєфно дослідити їх.

Першим офіційним підтвердженням наявності військових контактів між СРСР і Німеччиною в 20-х рр. став опублікований у “Віснику МЗС СРСР” документ за підписом заступника наркома закордонних справ М.М.Литвінова (від.17 червня 1927 року) з архіву зовнішньої політики СРСР [7], в якому мова йшла про те, що представнику Реввійськради був переданий список маневрів рейхсверу, в яких могли б приймати участь командири Червоної армії і, що цікаво, німці повинні бути одягненні в червоноармійську форму.

Розсекречені у 1989 р. радянські дипломатичні документи вперше відкривають можливості вивчення радянської концепції військового співробітництва СРСР із Веймарською Німеччиною в 1922 – 1933 рр. Нові матеріали допомагають скласти уявлення про реальні масштаби і напрямки цього процесу.

Важливою віхою на шляху поглибленого вивчення проблеми військового співробітництва стало проведення в Мінську у травні 1992 р. міжнародного наукового семінару, присвяченого 70-річчю Рапальського договору. На ньому були підведені підсумки дослідницької роботи в різноманітних сферах радянсько-німецьких відносин та зв'язків міжвоєнного періоду і намічені перспективні напрями нових наукових пошуків. Під час дискусій багато уваги приділили військовому співробітництву. Постає вся трагічність долі того покоління радянських офіцерів, які виконували політичні накази, налагоджували співробітництво з рейхсвером, а потім під час безглузких сталінських чисток заплатили за це життям. В першу чергу згадували маршала Тухачевського. Історики прийшли до висновку, що тільки 90-і рр. зробили прорив у правдивому висвітленні історії СРСР і її зовнішньої політики. Розпочався період так званої демілітаризації, тобто процес прощання зі старим способом життя, відмова від поняття “образу ворога”, а просто людьми, які прямують до співробітництва в дусі світових культур і на основі свободолобних цінностей.

Серед українських істориків, які почали на початку 90-х рр. відкрито говорити про військове співробітництво обох країн треба назвати А.Трубайчука[8], В.Газіна[9]. Вони сходяться на думці, що у той час справжнього взаєморозуміння між країнами не було. Це була гра для того щоб виграти час і покращити боєздатність армій, пошук кращої вигідної ситуації, але ні в якому випадку не пов'язані метою принципово нової орієнтації союзників у дусі взаєморозуміння. Економічні відносини давали перевагу, так само, як і військові відносини, бо вони були вигідні обох країнам. В основу праць було покладено матеріал із невідомих до цього часу радянським дослідникам джерел, а це стало ще одним доказом того, що “нове мислення” зробило можливим здійснення якісних змін в історіографії.

Проблеми радянсько-німецьких військових контактів завжди мали своїх дослідників і за кордоном. Якщо говорити про західну історіографію проблеми, що вивчається, то за існуючих поглядів історики різних шкіл і направлень у цілому підходили до проблеми об'єктивно, хоча окремі праці і страждали однобічністю, тенденційністю аналізу й оцінок. Перші серйозні роботи на цю тему з'явилися вже в 40-і роки, одразу після закінчення Другої світової війни. Це був період початку так званої “холодної війни” між Сходом і Заходом. Саме вона стала стимулом для вивчення радянсько-німецьких військових відносин.

Роботи західних істориків відрізняє багата джерельна й історіографічна база. До сильної сторони західної історіографії проблеми можна віднести систему дослідів, яка давно вже має свою школу, використання великої кількості різних архівних матеріалів, спеціалізацію дослідів не тільки за загальними напрямленнями радянсько-німецьких відносин, а також військове співробітництво за окремими родами військ. Крім того, в літературі міститься пласт фактичного матеріалу, без використання якого навряд чи можлива повна, об'єктивна і адекватна реконструкція досвіду й проблем радянсько-німецьких контактів у досліджуваній період.

Разом з тим, не зважаючи на видимі здобутки, західні історики так і не вирішили завдання дослідження даної проблеми у повній мірі. До її недоліків слід віднести односторонність джерельної бази (головним чином, німецьких і американських архівів), недостатній рівень узагальнень, а також деяка тенденційність викладу матеріалів. Як правило, в роботах західних авторів прослідковуються дві тенденції:

- перша – це абсолютизація німецького впливу на радянське військово будівництво;

- друга – занадто перебільшується роль СРСР у відродженні бойової міці Німеччини у міжвоєнний період.

Отже, аналіз історіографії дозволяє зробити висновок, що дана проблема ще не знайшла свого достатнього й об'єктивного висвітлення ні в зарубіжній, ні, тим більше, в вітчизняній історичній науці.

Посилання

1. Кобляков И. А. От Бреста до Рапалло. Очерки истории советско-германских отношений с 1918 по 1922 гг. - М.: Госполитиздат, 1954–251 с.
2. Ерусалимский А.С. Германский империализм: история и современность. - М.: Наука, 1954.- 385 с.
3. Кульбакин В.Д. Очерки новейшей истории Германии. - М.: Соцэкгиз, 1952.- 671 с.
4. Орлова М. И. Германия в 1924-1929 гг. - М.: Наука, 1955. – 320 с.
5. История международных отношений и внешней политики СССР (под ред. В.Г. Трухановского).- Т.1, 1917-1939 гг. - М.: Международные отношения, 1967.- 440 с.
6. Рапальский договор и проблема мирного сосуществования. Материалы научной сессии (25-28 апреля 1962г.). - М.: Изд-во Иностранной литературы, 1963. – 262 с.
7. Вестник МИД СССР. – 1989. - № 10. С. 65.
8. Трубайчук А.Ф. 1939 год к истории советско-германского сговора. – К.: Ассоциация историков “Истина”, 1994.- 138 с.
9. Газін В.П. Економіка і зовнішня політика Веймарської республіки (1925 – 1933 рр.).- Кам'янець – Подільськ, - 1994.- 165 с.